

CASTELAO E BUENOS AIRES

DE 'SEMPRE EN GALIZA' A 'ALBA DE GLORIA'

De 28 de abril
a 31 de maio

Centro Galicia
de Buenos Aires

XUNTA
DE GALICIA

Esta exposición é un proxecto da Xunta de Galicia, a través da Consellería de Cultura, Lingua e Xuventude, na conmemoración do aniversario da morte de Castelao (1950-2025).

UNHA PRODUCCIÓN DE **Editorial Galaxia**, COA COLABORACIÓN DA **Cátedra Institucional Castelao**, PARA A **Xunta de Galicia**

COMISARIO: **Henrique Monteagudo**

COORDINACIÓN: **Xesús Domínguez Dono**

DESEÑO E MAQUETACIÓN: **Hayat Husein**

cultura.gal

CÁTEDRA
Castelao

DE RIANXO A BUENOS AIRES 1886-1950

Dos dez aos catorce anos, viviu coa súa familia na Pampa, onde o pai establecera unha pulpería, como relembra no relato “O inglés”. Alí naceron as súas dúas irmás.

*Son galeguista
e estou orgulloso
de selo*

En 2024 celebráronse 80 anos da publicación en Buenos Aires de ***Sempre en Galiza***, unha das obras máis significativas da Galicia contemporánea. En 2025 conmemóranse os 75 do pasamento de Castelao na mesma cidade, que foi o seu refuxio no exilio. Pero o autor xa sufrira antes a experiencia do desterro. *Sempre en Galiza* é froito das súas vivencias e reflexións desde a forzada ausencia da patria.

Pulpería. Obra de Pancho Fierro (1820)

O neno Castelao, 1890. ©RAG

A familia de Castelao, ca. 1900
FONTE: Fundación Castelao

Castelao viviu os últimos anos da súa vida en Buenos Aires como exiliado, mais a súa relación coa Arxentina comezara na súa infancia como emigrante. Nado en 1886 na vila de Rianxo, só coñeceu o seu pai aos dez anos, pois este marchara á emigración.

Aquel rapaciño non podía sospeitar que á súa volta a Galicia envorcaría o seu talento primeiro nunha brillante produción como artista plástico e escritor, e despois nunha extraordinaria carreira política, como inspirador do nacionalismo galego e líder do Partido Galeguista. Tampouco podía imaxinar que a represión, a guerra e a ditadura o condenarían ao exilio, e que remataría os seus días na terra prometida da emigración galega: a cidade de Buenos Aires.

CASTELAO DE 'SEMPRE EN GALIZA' AO CONSELLO DE GALIZA 1934-1944

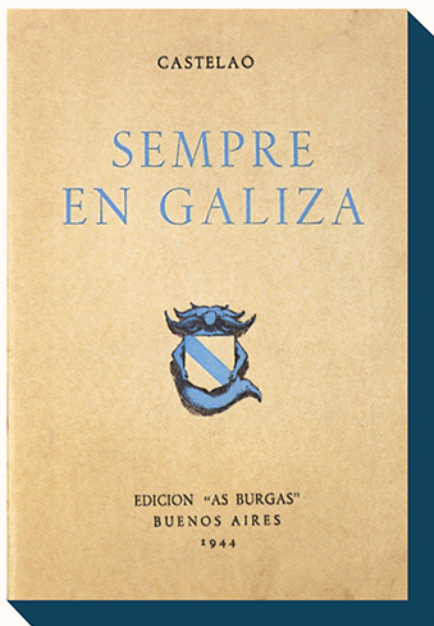
En 1944, fai agora oitenta anos, producíanse en Buenos Aires, capital da diáspora galega, dous feitos históricos: A aparición da obra **Sempre en Galiza**, de Castelao, e a fundación do Consello de Galiza, antecedente da Xunta de Galicia.

Aos galegos que andan pol-o mundo

«Os soños primeiro e as ideas despois crean feitos históricos»

En 1943 albíscase o final da ditadura en España, arrastrada pola derrota do eixo nazi-fascista na Guerra Mundial. Ante isto, Castelao propónse asegurar a promulgación do Estatuto de Autonomía de Galicia aprobado no plebiscito de 1936. Para conseguilo fúndase o Consello de Galiza, presidido por el mesmo e formado por deputados galegos no exilio.

En marzo de 1944 viña a lume en Buenos Aires o libro **Sempre en Galiza**, de Alfonso Daniel R. Castelao. En novembro do mesmo ano fundábase na mesma cidade o **Consello de Galiza**, unha sorte de Goberno galego no exilio presidido polo propio Castelao. A publicación de *Sempre en Galiza* foi un prólogo á fundación do Consello de Galiza.

Constitución do Consello de Galiza, Buenos Aires, 15-XI-1944.
FONTE: Fundación Penzol

CASTELAO DE 'SEMPRE EN GALIZA' AO CONSELLO DE GALIZA 1934-1944

Aos galegos que andan pol-o mundo

A aparición de *Sempre en Galiza* foi moi celebrada pola colectividade galega da capital arxentina, onde Castelao vivía exiliado desde 1940. Era unha figura central do galeguismo sobrevivente á guerra e á represión, e da oposición á ditadura franquista.

Fotografía de Jaime Pacheco, ca. 1925. Arquivo Pacheco

Sempre en Galiza foi unha referencia obrigada do galeguismo ata a actualidade; considerada unha das obras máis significativas da cultura galega. É un chamado a prol do recoñecemento da identidade nacional de Galicia e do seu autogoberno. Tamén é un testamento da xeración de Castelao, a das Irmandades da Fala e o Partido Galeguista.

'SEMPRE EN GALIZA' ADRO E LIBRO I 1934-1938

Sempre en Galiza recolle textos escritos en catro momentos da súa vida, sempre fóra de Galicia:

- **Adro:** Desterro en Estremadura (1934-35)
- **Libro I:** Loíta pola República en Valencia e Barcelona durante a Guerra Civil (1936-38)
- **Libro II:** Exilio en Nova York ao final da guerra (1939-1940)
- **Libros III e IV:** Exilio definitivo en Buenos Aires (1940-43 e 1947-48)

Querido Bóveda:
Despois de falar contigo fun [...]

[ADRO] 1934-1935

O desterro en Estremadura

A declaración do «Estado catalán» pola Generalitat de Cataluña e a folga revolucionaria de Asturias (outubro de 1934) desencadea unha vagada represiva do Goberno da República, mesmo contra o Partido Galeguista. Castelao é desterrado a Badaxoz e Alexandre Bóveda a Cádiz.

ADRO. O dilema do galeguismo

Nós temos fe no noso pobo e moi logo o noso pobo terá fe en nós.

O Adro de *Sempre en Galiza* recolle catorce artigos escritos no desterro extremeño e publicados en 1934 - 1935 no boletín *A Nosa Terra*, voceiro do Partido Galeguista. Neses textos, Castelao defende unha liña claramente progresista para o galeguismo, replicando ao sector que se escindiu para crear unha Dereita Galeguista.

Castelao

ÁLBUMS DE GUERRA

Atila en Galicia • Galicia mártir • Milicianos

'SEMPRE EN GALIZA' ADRO E LIBRO I 1934-1938

ESTATUTO DE GALICIA

Querido Dívada:
Despois de falar contigo fun [...]

[LIBRO I] 1936-1938 Valencia e Barcelona

O alzamento fascista de 1936 sorprende en Madrid a Castelao, que durante a guerra se implica a fondo na defensa da democracia, colaborando co Goberno da República. Durante eses anos vive, en permanente inquedaanza, entre Valencia e Barcelona. En 1938 visita a Unión Soviética e despois viaxa aos Estados Unidos, en misión de propaganda. Publica os seus tres álbums de guerra, *Galicia mártir*, *Atila en Galicia* (1937) e *Milicianos* (1938), que atinxen unha extraordinaria difusión internacional.

NOVA GALIZA

LIBRO I. Galicia é unha nación

Galiza ten tódolos atributos dunha verdadeira nacionalidade: idioma, terra, economía e cultura.

Este libro recolle 32 artigos publicados durante a Guerra Civil nos boletíns *Nueva Galicia* (editado polo Partido Comunista) e *Nova Galiza* (dos galeguistas antifascistas). Neles, Castelao defende a condición nacional de Galicia e o Estatuto de Autonomía aprobado en 1936, apelando á unidade dos galegos democratas na defensa da República e da Autonomía.

NOVA YORK BUENOS AIRES 1939-1944

[LIBRO II] 1939-1940

O primeiro exilio: Nova York e buque Argentina

A derrota da República (1939) atrapa a Castelao nos Estados Unidos, onde non se dá acomodado, polo que tenta conseguir asilo na Arxentina, para onde parte a mediados de 1940. É un tempo “revolto e alporizado”, con liortas entre distintos bandos republicanos. Castelao vive nunha gran penuria e mergullado no desánimo.

Castelao en Nova York. FONTE: Fundación Penzol

Libro II

República federal

Este libro ten carácter de memorias políticas. Castelao fai un repaso da súa experiencia, quéixase do maltrato a Galicia e denuncia a responsabilidade dos líderes republicanos no fracaso da República, por rexeitar organizar o estado en réxime federal.

Preferiuse unha Hespaña única e indivisible a unha Hespaña múltiple e unida. Nós somos hespañois dunha Hespaña plurinacional. Hespaña será –quéirase ou non– unha República federal.

Castelao asistindo a un acto na Federación de Sociedades Galegas. FONTE: Fundación Penzol

NOVA YORK BUENOS AIRES 1939-1944

A Libertad

[LIBRO III] 1940-1943 A diáspora: Buenos Aires. Co pensamento en Galiza

Instalado na Arxentina, Castelao desenvolve unha intensa actividade político-cultural na colectividade galega, en contacto cos círculos do exilio republicano, sobre todo vascos e cataláns, cos que asina un **acordo Galeusca**. Alí reúne os materiais que forman *Sempre en Galiza*. O Libro III recolle as súas reflexións sobre as relacións de Galicia con Portugal e co resto das nacións da Península e desenvolve a súa proposta de federalismo ibérico.

FONTE: Fundación Penzol

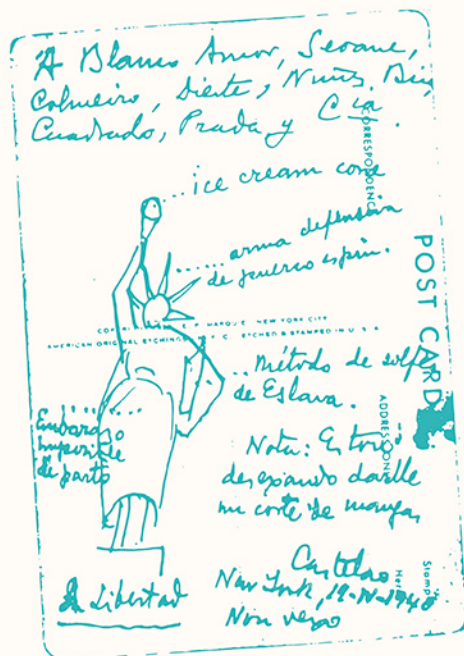
LIBRO III Galicia, Hespaña e Portugal

En 1943 concreta un programa mínimo, recollido ao final do libro:

a) Respecto á Constitución do 1931 en canto é obrigado respectar a súa orixe democrática

* Promulgación do Estatuto Galego en canto se volva á legalidade republicana.

* Constitución próxima do Estado hespañol en réxime federal.

BUENOS AIRES PARÍS CONSELLO DE GALIZA MINISTRO DO GOBERNO NO EXILIO 1944-1948

Venturas da República
1) A estrutura do Estado a
permanentes e con sobre
2) O problema das nacións

1944. Presentación de *Sempre en Galiza*

Ante a previsible derrota do fascismo, os demócratas españois comezan a organizar a alternativa á ditadura de Franco.

Castelao mobiliza a diáspora galega, que organiza actos en Montevideo e Buenos Aires.

En xullo preséntase *Sempre en Galiza* en Buenos Aires, nun acto masivo, e móntase unha exposición dos álbumes de guerra en Montevideo.

Intervención de Castelao durante o banquete

Banquete ofrecido a Castelao para festexar a saída de *Sempre en Galiza*, 1944

FONTE: Fundación Penzol

1944. Fundación do Consello de Galiza

O 15 de novembro de 1944, fúndase o Consello de Galiza en Buenos Aires, presidido por Castelao. Forman parte del tres deputados galegos no exilio: Antón Alonso Ríos, Ramón Suárez Picallo e Elpidio Villaverde.

Outros adhírense máis tarde. Pretendíase que actuase como un Goberno galego no exilio, que tratase cos Gobernos vasco, catalán e republicano, en defensa da autonomía galega.

Ben acollido pola colectividade galega da Arxentina e Buenos Aires, a súa fundación creou friccións con outros grupos do exilio e cos galeguistas do interior.

BUENOS AIRES PARÍS CONSELLO DE GALIZA MINISTRO DO GOBERNO NO EXILIO 1944-1948

O problema das nacionalidades e das rexións

[LIBRO IV] 1947-1948

Buenos Aires. Alba de Groria

En 1945, co final da II Guerra Mundial e a derrota do fascismo, o exilio republicano reorganízase. Fórmase un goberno republicano de concentración no exilio, para o que Castelao é designado ministro, polo que viaxa a París (1947). Porén, Franco consegue afirmar o seu réxime, e Castelao volve de París enfermo e abatido, pero aínda retoma a súa actividade pública. Neste últimos anos, comeza a escribir un segundo volume de *Sempre en Galiza*, que queda incompleto. Os seus primeiros capítulos son incorporados á segunda edición.

LIBRO IV A Confederación ibérica e a Unión Europea

Castelao formula ao final do libro estes catro principios:

- a) Autonomía integral de Galiza para federarse cos demais pobos de Hespaña
- b) República Federal Hespañola para confederarse con Portugal
- c) Confederación Ibérica para ingresar na Unión Europea
- d) Estados Unidos de Europa para constituír a Unión Mundial

A min abondábame un curruncho galego e a ledicia de ver a nosa paisaxe e escoitar o noso idioma. Quero retornar a Galiza, mais non para morrer, senón para vivir.

CASTELAO

VISITA VIRTUAL
Acceda a través deste QR
ou en maisgalaxia.gal

